

Akulenko D. Y. Selected issues of building a civil society in Ukraine and its cooperation with the State

The article is devoted to the study of the conditions of building a civil society in Ukraine and the distribution of social space between the society and state. Despite the critical need for the existence of such society in any democratic constitutional state nowadays, the experts neglect the direct relation between traditions and citizen's mentality with a choice of required development path and development of civil society. Furthermore, many stages in the way of real independence and efficient operation of civil society were ignored. In the article the recent research was analyzed and a strong action plan was developed, including the system of practical tools, which focused on dealing with the crisis of civil society inertia influence on protection of the rights and interests of Ukrainian citizens.

Key words: civil society, state, non-governmental organizations, social space, mechanism of civil society and state cooperation, democratic legal control.

DOI: 10.33.66.3/2524-017X-2019-10-99-102

УДК 340.1

*Олег Леонідович Богініч,
старший науковий співробітник відділу
теорії держави і права Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук*

**ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА, ОСОБА:
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ
В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ**

Постановка проблеми. Початок третього тисячоліття для Української держави ознаменувався розвитком складних трансформаційних процесів, які охопили практично всі сфери суспільного життя. Поряд з тим незаперечним фактом, що зазначені трансформаційні процеси так чи інакше пов'язані з формуванням в Україні соціальної, правової, демократичної держави, основу функціонування якої складає розвинене громадянське суспільство, вони породили також значну кількість об'єктивних загроз, що суттєво актуалізує необхідність переосмислення основних аспектів взаємодії держави, громадянського суспільства та особи.

Перманентний стан перехідного періоду розвитку незалежної Української держави, що супроводжується реформуванням значного масиву галузей та сфер життєдіяльності суспільства з одночасним посиленням демократизації соціального життя, передбачає вироблення ефективного механізму взаємодії між особою, громадянським суспільством та державою, чого неможливо досягти лише за допомогою владно-примусових механізмів. Адже очевидно, що без підтримки державно-управлінських рішень з боку інститутів громадянського суспільства та окремих індивідів, дієве реформування відповідних галузей та сфер суспільно-державного життя здійснити неможливо, а тому особливої актуальності набуває, по-перше, науковий пошук основних теоретико-правових засад забезпечення функціонування ефективного механізму взаємодії особи, громадянського суспільства та держави і, по-друге, визначення оптимальних шляхів подолання тих об'єктивних викликів та загроз, які стоять сьогодні перед громадянським суспільством, державою та особою і сприяють посиленню тенденцій їх відчуження одне від одного [1, с. 24].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на те, що проблематика правових засад взаємодії громадянського суспільства, особи та держави є, на перший погляд, вже достатньо дослідженою, про що свідчить значна кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, потрібно визнати, що об'єктивна дійсність все ще вимагає пошуку системних шляхів подолання існуючих протиріч між вказаними учасниками державно-правового розвитку.

Не применшуючи ролі та значення наукового доробку багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких варто назвати, зокрема, С. Алексєєва, Г. Дж. Бермана, С. Бобровник, В. Богданова, Г. Мальцева, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, А. Полякова, С. Сунегіна, Т. Тарахонич, В. Співака,

Ф. Хайска, Ю. Шемшученка тощо, спробуємо визначити концептуальні підходи до осмислення правових засад взаємодії громадянського суспільства, особи та держави в умовах сучасного демократичного розвитку.

Мета статті. Метою цієї статті є загальнотеоретичне осмислення правових засад механізму взаємодії громадянського суспільства, особи та держави в умовах сучасного демократичного розвитку.

Основні результати дослідження. Переходячи до безпосереднього висвітлення основного змісту даної статті, насамперед зазначимо, що громадянське суспільство здебільшого визначається як сукупність індивідів та їх об'єднань з розвиненими політичними, правовими, культурними, економічними зв'язками, що діють формально незалежно від держави, хоча і взаємодіють з нею. При цьому, діючи формально незалежно від держави індивіди одночасно повинні впливати на неї задля досягнення загальносуспільного блага, оскільки саме завдяки такій взаємодії формується громадянська солідарність в суспільстві.

У науковій літературі справедливо зазначається, що значення громадянського суспільства в умовах функціонування демократичного політичного режиму та соціальної, правової держави полягає, зокрема, у наступному: 1) громадянське суспільство утворює відповідне соціальне середовище, в якому формується і розвивається особистість за допомогою створення умов для задоволення її основних потреб та інтересів, тобто створюються умови для її широкої самореалізації; 2) громадянське суспільство виступає гарантією захисту інтересів кожної особистості, її природних прав і свобод від надмірного втручання держави в особисте життя; 3) інститути громадянського суспільства формують і репрезентують перед державою громадські інтереси, а також прагнуть забезпечити ефективний діалог з державою щодо захисту цих інтересів або врегулювання можливих конфліктів; 4) за допомогою включення індивіда до структури громадянського суспільства відбувається необхідна для нього реалізація духовних і матеріальних інтересів, інтеграція у соціальне середовище [2, с. 127].

Громадянське суспільство як суспільство громадян, які є рівними у своїх правах і обов'язках, суспільство, яке номінально не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради досягнення загального блага, є базисом держави. Держава, у свою чергу, захищає демократичні принципи самоврядування всіх недержавних організацій, які безпосередньо формують громадянське суспільство. Для цивілізованого розвитку обох феноменів необхідно створити надійний, ефективний та гармонійний механізм їх взаємодії та взаємозбагачення [3, с. 47].

У вказаному контексті слід відзначити, що вплив громадянського суспільства на процеси функціонування держави, визначення перспективних напрямів її соціально-економічного, політичного та культурного розвитку, формування органів державної і місцевої влади тощо у демократичних країнах здійснюється на принципах народовладдя [4, с. 41].

На громадянське суспільство можуть покладатися і покладаються певні стратегічні завдання, оскільки воно є своєрідним компасом, орієнтиром до майбутніх дій. При цьому слід зазначити, що зріле, активне і впливове громадянське суспільство [5] не може ототожнюватися з кількісним показником наявності або відсутності певної кількості громадських організацій. Інша річ, що громадські організації покликані належним чином виконувати свої функції та завдання, що є необхідною умовою цивілізованого суспільного і державного розвитку відповідно до чинного законодавства.

Звертаючись до поняття «механізм взаємодії громадянського суспільства, особи та держави», потрібно зауважити, що загальне поняття «механізм», яке його утворює, використовується переважно у технічних науках. Так, у сучасних словниках механізм визначається, зокрема, як: 1) пристрій, що передає або перетворює рух; 2) внутрішня будова, система чого-небудь; 3) метод або спосіб досягнення певного результату; 4) сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне чи інше явище [6, с. 665].

Як бачимо, якщо перенести поняття «механізм» у площину соціальної дійсності, тобто у площину взаємодії особи, громадянського суспільства і держави, то під ним у найзагальнішому значенні, на нашу думку, потрібно розуміти систему складних та багатоманітних взаємовідносин між визначеними суб'єктами (окремими індивідами, громадськими організаціями, професійними спілками, благодійними фондами, суб'єктами господарювання, органами державної влади тощо), у структурі яких мають місце прямі і зворотні взаємозв'язки та за допомогою яких забезпечується цілісність соціального розвитку [7, с. 237].

Сказане підтверджується, зокрема, тим, що у громадянському суспільстві реалізація особистості в державі відбувається через самоорганізовані соціальні інститути, номінально незалежні

від держави, але які можуть справляти і справляють суттєвий вплив на державу. Власне, громадянське суспільство виступає у цьому механізмі одним із найважливіших засобів самозахисту, умовою реалізації прав і свобод людини і громадянина, гарантією від всевладдя держави, зобов'язаної діяти в межах визначених конституцією і законодавством приписів. Громадський контроль, який забезпечується інститутами громадянського суспільства, здатен реально впливати на державну владу, визначаючи межі її втручання у соціальні процеси, демонструючи тим самим власну політичну силу. З цього також випливає, що держава, зі свого боку, також зацікавлена розвивати діалог з громадянським суспільством на демократичних засадах, створюючи необхідні умови для розвитку його інститутів та одночасно забезпечуючи реалізацію найважливіших державних функцій. Багатоаспектний характер взаємовідносин в системі координат «особа – громадянське суспільство – держава» проявляє себе практично у всіх сферах суспільного життя, зокрема, у політичній, економічній, правовій, моральній, екологічній тощо, що у сукупності утворюють своєрідний соціальний простір, в якому розвиваються взаємозв'язки між приватними і публічними інтересами.

Механізм взаємодії громадянського суспільства, особи та держави включає в себе надзвичайно широку громадську комунікацію в її визначених інституційних проявах (наприклад, громадські слухання та дискусії, публічні дебати, громадський контроль за представниками публічної влади, громадські експертизи соціально значущих проєктів нормативно-правових актів, соціальне партнерство тощо). Реалізація вказаного механізму спрямована на пошук загальносоціального консенсусу та взаєморозуміння, виявлення спільних інтересів між учасниками такої взаємодії, транспарентного визначення в процесі переговорів соціальних пріоритетів та позицій, узгоджених точок зору на важливі соціальні питання, форм і способів вирішення конфліктних ситуацій, на координацію спільних дій, вироблення взаємоприйнятних правових, політичних та управлінських рішень тощо.

Крім цього, у контексті механізму взаємодії громадянського суспільства, особи та держави хотілося б дещо зауважити про такі важливі його складові, як інститут юридичної відповідальності держави перед особою та інститут юридичної та соціальної відповідальності бізнесу.

Стосовно першої складової, слід зазначити, що такий інститут існує не тільки на доктринальному рівні, але й одержує суттєве практичне «звучання». Зокрема, у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки (затвердженої Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016) йдеться про «утвердження відповідальності перед людиною правової держави». Що ж стосується юридичної та соціальної відповідальності бізнесу, то ця доленосна проблема не тільки не відображається сучасним законодавством, але й не розроблена навіть в національній правовій доктрині, і це при тому, що існує нагальна потреба в розробці не тільки загальних засад цієї відповідальності в національному, але й в наднаціональному аспектах також. При цьому слід нагадати, що в англосаксонській правовій системі ще 150 років тому виникло так зване кримінальне корпоративне право. Сьогодні ж в Євросоюзі окремі вчені, політики та посадовці наголошують на відсутності відповідальності транснаціональних корпорацій. Проте можна констатувати відсутність не тільки юридичної, але й соціальної відповідальності бізнесу перед суспільством, про що можна легко пересвідчитися, лише ознайомившись з декількома публікаціями із засобів масової інформації.

Слід зазначити, що принцип пріоритетного функціонування громадянського суспільства по відношенню до державної влади знаходить своє розповсюдження, стає все більш характерним для генеральної динаміки розвитку сучасної світової цивілізації [8, с. 10-11].

Водночас, потрібно визнати, що громадянське суспільство не з'являється на порожньому місці, цьому повинен передувати соціальний і державний розвиток, причому від досконалості і суспільства, і держави в певних просторово-часових вимірах залежить ступінь досконалості інститутів громадянського суспільства, його більша або менша «зрілість» та розвиненість. Без існування держави (державних органів та інших інститутів державної влади) не існувало би громадянського суспільства (його інститутів) в тому сучасному розумінні, яке надається цьому поняттю сьогодні. Адже громадянське суспільство набирає свою силу і здатність до розвитку саме у взаємодії (діалозі та партнерстві) чи протистоянні (конфлікті) з державою, що не означає факт функціонування інститутів громадянського суспільства за своїми особливими законами, які відрізняються і не залежать від певних параметрів національної правової системи [9, с. 232]. У зв'язку з цим, хочемо наголосити: громадянське суспільство нищівно веде боротьбу з тоталітарною, а не з правовою державою.

Як уже попередньо зазначалося, важливим завданням розвитку громадянського суспільства є також забезпечення дієвого і постійного громадського контролю, який може стати важливим чин-

ником демократизації суспільства: забезпечення права народу на належне урядування. Навряд чи є особлива потреба доводити необхідність активізувати молодіжні рухи, створити адекватні форми впливу на свідомість молоді з метою формування у неї стабільної громадянської позиції.

Оголошення магістральною проблемою сьогодення прав людини, визнання інтересів особистості більш вагомими порівняно з інтересами суспільства і держави є класичним постулатом доктрини громадянського суспільства. Однак це не означає і не може означати послаблення ролі держави у захисті та охороні особистості. Права людини можуть бути гарантовані тільки в умовах правової, демократичної держави, яка в змозі управляти суспільством та позитивно впливати на особистість [8, с. 14].

В цих умовах, на наш погляд, необхідне відродження поваги до права, принципу верховенства права, принципу законності, підвищення авторитету закону, що є чи не найбільш першочерговим завданням представників вітчизняної науки і зможе слугувати важливим завданням громадянського суспільства, розвитку сучасного правового світогляду. Адже в умовах сьогодення право супроводжує нас постійно, а чи є воно при цьому дієвим, потенційно конструктивним, чи може воно задовольнити наші очікування, відчуття захищеності кожним, гарантованість прав та законних інтересів, чи може воно протистояти сваволі в процесі упорядкування суспільних відносин та безсумнівної дії механізмів щодо впровадження правового порядку в усіх сферах суспільного життя, гарантувати та забезпечити систему безпеки, що пов'язана із соціальною діяльністю, особливо тією, що несе потенційну загрозу життєво важливим інтересам людини, суспільства та держави?

Логіка розвитку і зміст всієї правової дійсності беззаперечно свідчать про те, що правові реформи, демократичні зміни в суспільстві є так чи інакше результатом сприйняття суб'єктами правовідносин тих чи інших правових норм, приписів права, правових настанов. Власне, одним із важливих проявів цього об'єктивного процесу і є постійний розвиток і зміна правових уявлень, відповідних загальнообов'язкових правил поведінки в історично конкретних правових системах. І, мабуть, тільки в такому контексті всі правові юридичні явища можуть бути усвідомлені як прояв соціальної необхідності і соціальної закономірності, як об'єктивно обумовлений атрибут суспільного розвитку. В цьому значенні право – явище, яке повинно задовольняти як окремий, індивідуальний інтерес, так і загальнозначущий, суспільний.

Комунікативна функція права забезпечує одержання учасниками правовідносин інформації про те, якою є позиція держави щодо необхідної, дозволеної чи забороненої поведінки. Соціальна життєдіяльність індивідуумів органічно пов'язана з одержанням, сприйняттям, засвоєнням і використанням такої інформації. Правова інформація є одним з різновидів соціальної інформації. За допомогою юридичних норм держава сповіщає учасників суспільних відносин про позицію держави щодо необхідної, дозволеної або забороненої поведінки.

Головне призначення права – забезпечити згоду, громадянський мир в суспільстві з позиції прав людини. Якщо в суспільстві (в даному випадку мова йде про сучасне суспільство України) починають панувати ідеї, які не відповідають загальнолюдським цінностям, моралі, правам людини, то роль і значення права неминуче знецінюється. Історія людства має достатньо доказів того, що будь-яке суспільство може процвітати і оптимально розвиватися, лише спираючись на ідеї правової, справедливої організації життя, де визнано верховенство права.

В такий спосіб, дійсно, можна говорити про комунікативні потенції права та обмін необхідними стандартами, що встановлені правом, між суспільством, державою, окремими соціумами та індивідами. Безумовно, перераховані підходи до вивчення комунікативної складової права не можуть вичерпати всієї багатоманітності проблеми. Втім, її аналіз беззаперечно слугуватиме підвищенню ефективності комунікативної здатності права по відповідному регулюванню суспільних відносин, широкого використання в конституційному процесі сучасної України комунікативної потенції права [1, с. 22-23].

У зазначеному контексті слід констатувати, що за роки незалежності в Україні прийнятий величезний масив правових норм. Загалом він відповідає і міжнародним нормам, і цивілізованим формам, і євростандартам. Але в той же час, цей масив є недіючим, тобто ефективність права лишається сьогодні здебільшого декларативною або «паперовою». Тому найбільш пріоритетним завданням і доктрини, і практики, є така трансформація права, при якій воно дійсно стає дієвим регулятором суспільних відносин. При цьому безумовним «мірилом», оцінкою ефективності права є ефективність захисту прав, свобод і законних інтересів людини.

Висновки. З огляду на вищенаведене, можемо зробити наступні висновки:

1. Громадянське суспільство є складною, неоднорідною системою інститутів та взаємовідносин, що, з одного боку, складаються між ними, а з іншого – проявляють себе у відносинах з особою і державою. При цьому громадянське суспільство виконує одне з найважливіших завдань, яке полягає в обмеженні владних функцій держави за допомогою відповідних інституційних, організаційних, правових, культурних та інших визначених параметрів.

2. Обмеження громадянським суспільством державної влади зовсім не означає наявності конфлікту або протиборства між ними, як це має місце, наприклад, в умовах перехідного етапу розвитку суспільства і держави. Скоріше, навпаки, справжнє обмеження громадянським суспільством державної влади, так само як і владний вплив держави на інститути громадянського суспільства, полягає у тому, що обидва вони покликані стримувати та виправляти окремі деструктивні прояви або різного роду відхилення людської діяльності на громадському і державному рівнях, використовуючи для цього різноманітні засоби передусім правового характеру в межах визначеної соціокультурної та цивілізаційної парадигми.

Список використаних джерел

1. *Концепція удосконалення діалогу громадянського суспільства, особи та держави в контексті забезпечення та захисту прав людини в Україні* / Шемшученко Ю. С., Оніщенко Н. М., Пархоменко Н. М. та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. – 116 с.
2. *Головащенко О.* Громадянське суспільство як основа у становленні правової держави // Вісник академії правових наук України. – 2008. – № 3 (54). – С. 126-128.
3. *Бальцій Ю.* Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2011. – № 1 (11). – С. 46-49.
4. *Мірошниченко Ю. Р.* Конституційно-правове забезпечення народовладдя в Україні : моногр. / за ред. О. Л. Копиленка. – К. : Фенікс, 2012. – 359 с.
5. *Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, затверджена Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016 «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні»* // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/68/2016/print1469195200458068>
6. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)* / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
7. *Оніщенко Н. М., Сунегін С. О.* Механізм взаємодії особи, громадянського суспільства та держави: сутнісні та емпіричні проблеми удосконалення // Публічне право. – 2015. – № 4 (20). – С. 236-245.
8. *Громадянське суспільство в Україні в умовах демократичних трансформацій: перспективи розвитку: науково-аналітична доповідь* / Шемшученко Ю. С., Скрипнюк О. В., Оніщенко Н. М. та ін. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. – 100 с.
9. *Грудцицина Л. Ю.* Государство и гражданское общество : моногр. / под ред. С. М. Петрова. – М. : ЮРКОМПАНИ, 2010. – 464 с.

References

1. *Kontseptsiia udoskonalennia dialohu hromadianskoho suspilstva, osoby ta derzhavy v konteksti zabezpechennia ta zakhystu prav liudyny v Ukraini* / Shemshuchenko Yu. S., Onishchenko N. M., Parkhomenko N. M. ta in. – K. : Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2015. – 116 s.
2. *Holovashchenko O.* Hromadianske suspilstvo yak osnova u stanovlenni pravovoi derzhavy // Visnyk akademii pravovykh nauk Ukrainy. – 2008. – № 3 (54). – S. 126-128.
3. *Baltsii Yu.* Hromadianske suspilstvo v Ukraini v umovakh rozbudovy pravovoi demokratychnoi derzhavnosti // Visnyk Tsentralnoi vyborchoi komisii. – 2011. – № 1 (11). – S. 46-49.
4. *Miroshnychenko Yu. R.* Konstytutsiino-pravove zabezpechennia narodovladdia v Ukraini: monohrafiia / za red. O. L. Kopylenka. – K. : Feniks, 2012. – 359 s.
5. *Natsionalna stratehiia sprianniia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2016-2020 roky zatverdzhena Ukazom Prezidenta Ukrainy vid 26 liutoho 2016 roku № 68/2016 «Pro sprianniia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini»* // Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/68/2016/print1469195200458068>.
6. *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.)* / Uklad. i holov. red. V. T. Busel. – K. ; Irpin: VTF «Perun», 2005. – 1728 s.
7. *Onishchenko N. M., Suniehin S. O.* Mekhanizm vzaiemodii osoby, hromadianskoho suspilstva ta derzhavy: sutnisni ta empirychni problemy udoskonalennia // Publichne pravo. – 2015. – № 4 (20). – S. 236-245.

8. *Hromadianske suspilstvo v Ukraini v umovakh demokratychnykh transformatsii: perspektyvy rozvytku: naukovo-analitychna dopovid* / Shemshuchenko Yu. S., Skrypniuk O. V., Onishchenko N. M. ta in. – K. : Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2017. – 100 s.
9. *Gruditsyna L. YU. Gosudarstvo i grazhdanskoye obshchestvo: monografiya* / pod red. S. M. Petrova. – M. : YURKOMPANI, 2010. – 464 s.

Богініч О. Л. Громадянське суспільство, особа, держава: правові засади взаємодії в умовах демократичного розвитку

Стаття присвячена дослідженню загальнотеоретичних проблем підвищення ефективності взаємодії громадянського суспільства, особи та держави. Наголошується, що громадянське суспільство є базисом сучасної демократичної правової держави. Обґрунтовується думка, що в умовах панування правозаконності обмеження громадянським суспільством державної влади не призводитиме до конфлікту або протидорства між ними.

Ключові слова: громадянське суспільство, держава, особа, право, права людини.

Bohinich O. L. Civil society, person, state: legal foundations of interaction in conditions of democratic development

The article is devoted to the study of general theoretical problems of increasing the effectiveness of the interaction of civil society, individuals and the state. The influence of civil society on the processes of functioning of the state, the definition of promising directions of its socio-economic, political and cultural development, the formation of state and local government bodies, etc., in democratic countries carried out on the principles of democracy. In a civil society the realization of personality in the state occurs through self-organized social institutions, nominally independent of the state, but which can produce and exert a significant influence on the state. Civil society acts in this mechanism as one of the most important means of self-defense, a condition for the realization of human and civil rights and freedoms, a guarantee of the omnipotence of the state, obliged to act within the limits established by the constitution and legislation.

Public control, which is provided by civil society institutions, can really influence state power, defining the limits of its intervention in social processes, thereby demonstrating its own political power. The multidimensional nature of the relationship in the coordinate system «the person – civil society – the state» manifests itself in almost all spheres of social life, in particular, in political, economic, legal, moral, environmental, etc., which together form a peculiar social space in which the interconnection develops between private and public interests. The mechanism of interaction between civil society, individuals and the state involves an extremely wide public communication in its identified institutional manifestations. The implementation of this mechanism is aimed at finding general social consensus and mutual understanding, identifying common interests among the participants in such interaction, transparent definition of social priorities and positions in the process of negotiations, agreed points of view on important social issues, forms and methods of solving conflict situations, coordination of joint actions, elaboration mutually acceptable legal, political and managerial decisions, etc.

Therefore, the most priority task of legal doctrine and practice is such a transformation of law, in which it really becomes an effective regulator of social relations. In this unconditional «measure», an assessment of the effectiveness of law is the effectiveness of the protection of rights, freedoms and legitimate interests of man. The limitation of state power by civil society does not at all mean that there is a conflict or confrontation between them, as is the case, for example, in the conditions of the transitional stage of development of society and state. On the contrary, rather, the real constraint by civil society of state power, as well as the power of the state on the institutions of civil society, is that both of them are intended to contain and correct individual destructive manifestations or various kinds of deviation of human activity at the public and state levels, using for this purpose a variety of means, primarily of a legal nature, within a defined socio-cultural and civilization paradigm.

Key words: civil society, state, individual, law, human rights.

DOI: 10.33.66.3/2524-017X-2019-10-102-107